

І. С. Стеців, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного та фінансового менеджменту Національного університету «Львівська політехніка»

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЮ БЕЗПЕКОЮ У ЧАСТИНІ РЕГУЛЮВАННЯ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ

Статтю присвячено комплексному систематизованому дослідженню нормативно-правового забезпечення економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині регулювання доходів населення в Україні за період з 1991 р. до 2023 р. для виявлення тенденцій та проблемних місць у законодавчій базі, що потребують удосконалення. Проаналізовано взаємозв'язок доходів населення із рівнем продовольчої безпеки та побудовано порівняльну картограму градації країн за ВВП на душу населення та економічною доступністю продовольства. Виявлено, що найбільші показники економічної доступності продовольства належать Австралії (93,3%), Фінляндії (91,9%) та Франції (91,3%) при обсязі ВВП на 1 особу більше 60 тис. дол. та мінімальному розмірі заробітної плати понад 1500 дол. в місяць, а найменші Сирії (32%) та Нігерії (25%) при рівні ВВП 5 тис. дол. і розмірі мінімальної заробітної плати менше 200 дол. Проведено SWOT-аналіз нормативно-правового забезпечення у розрізі трьох часових періодів та видів законодавчих документів. Серед основних слабких сторін та загроз виявлено невідповідність індексації реальній інфляції, невідповідність прожиткового мінімуму, економічну нестабільність, затримки у законодавчому регулюванні, бюрократичність процедур, обмеженість бюджетних ресурсів, затримки в адаптації, неврахування реальних потреб населення.

Запропоновано напрями удосконалення нормативно-правового забезпечення, зокрема серед першочергових завдань виділено необхідність розробки комплексу заходів, спрямованих на оптимізацію доходів населення, що включає підвищення мінімальної заробітної плати, вдосконалення системи оподаткування, соціальні трансферти для вразливих груп населення, встановлення мінімальної заробітної плати на рівні, що забезпечує адекватний стандарт життя, та заохочення бізнесу до підвищення заробітних плат за рахунок податкових стимулів. Враховуючи відсутність законодавчого закріплення процедури моніторингу, запропоновано особливу увагу приділити створенню комплексної та інтегрованої системи моніторингу, що дозволить не тільки відслідковувати стан реалізації нормативно-правових актів, але й оцінювати їх вплив на продовольчу безпеку та економічне благополуччя населення.

Ключові слова: економічний механізм державного управління, продовольча безпека, економічна доступність продовольства, доходи населення, нормативно-правове забезпечення, SWOT-аналіз, моніторинг.

I. S. Stetsiv. Regulatory and legal provision of the economic mechanism of the food security public administration in part of the regulation of population income

This article is dedicated to a comprehensive, systematized study of the regulatory and legal framework for the economic mechanism of state management of food security, particularly in terms of income regulation in Ukraine from 1991 to 2023. It aims to identify trends and problematic areas in the legislative base that require improvement. The interrelation between population incomes and the level of food security has been analyzed, and a comparative cartogram of countries' gradation by GDP per capita and economic food accessibility has been constructed. It was found that the highest indicators of economic food accessibility belong to Australia (93.3%), Finland (91.9%), and France (91.3%) with a GDP of over \$60,000 and a minimum wage of more than \$1,500, while the lowest are in Syria (32%) and Nigeria (25%) with a GDP of \$5,000 and a minimum wage of less than \$200. A SWOT analysis of the regulatory and legal provision has been conducted across three time periods and types of legislative documents. Among the main weaknesses and threats identified are the mismatch of indexation to real inflation, the inadequacy of the living wage, economic instability, delays in legislative regulation, bureaucratic procedures, limited budget resources, delays in adaptation, and failure to consider the real needs of the population. Directions for improving the regulatory and legal framework have been proposed, with priority tasks including the development of a set of measures aimed at optimizing the population's income. This includes increasing the minimum wage, improving the taxation system, social transfers for vulnerable groups, setting the minimum wage at a level that ensures an adequate standard of living, and encouraging businesses to increase wages through tax incentives. Considering the absence of a legislatively anchored monitoring procedure, special attention is suggested to be given to creating a comprehensive and integrated monitoring system. This will allow not only tracking the status of the implementation of regulatory acts but also evaluating their impact on food security and the economic well-being of the population.

Key words: economic mechanism of state management, state regulation, food security, economic accessibility of food, population incomes, regulatory and legal provision, SWOT analysis, monitoring.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації та змін клімату виклики перед продовольчою безпекою стають все більш актуальними. Природні катаклізми, воєнні конфлікти та економічні кризи посилюють проблему

доступності продовольства для населення у різних країнах. Економічна доступність продовольства є ключовою складовою продовольчої безпеки поряд з фізичною доступністю, оскільки визначає можливість населення придбати необхідну кількість якісного та безпечного продовольства для здорового життя, а рівень доходів населення безпосередньо впливає на здатність забезпечувати себе продовольством. У свою чергу низькі доходи обмежують доступ до якісних продуктів та негативно відображаються на можливості забезпечення збалансованого харчування. Економічний механізм державного управління відіграє вирішальну роль у забезпеченні доступності продовольства, впливаючи на ціни, доходи та купівельну спроможність населення, а ефективно-правове регулювання, що включає встановлення прожиткового мінімуму, мінімальну заробітну плату та інші методи впливу, сприяє підвищенню доходів населення та їх купівельної спроможності. Відтак питання аналізу нормативно-правового забезпечення економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, зокрема у частині регулювання доходів населення є вкрай важливим, проте на сьогодні не до кінця висвітленим. Вагомим при цьому є проведення SWOT-аналізу нормативно-правового забезпечення, що дозволить ідентифікувати сильні та слабкі сторони, можливості та загрози, пов'язані з регулюванням доходів населення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням нормативно-правового забезпечення, що регулює питання продовольчої безпеки присвячено праці багатьох вчених [1, с. 27–34; 2, с. 122–126; 3, с. 9–13]. Науковці розглядають проблематику нормативно-правового забезпечення продовольчої безпеки в умовах правового режиму воєнного стану, здійснюють аналіз нормативно-правових актів у даній сфері, досліджують значення поняття «продовольча безпека» та проблем агробізнесу в умовах правового режиму воєнного стану [1, с. 27–34; 2, с. 122–126]. Вчені О. В. Скидан, В. М. Микитюк, О. Д. Ковальчук досліджуючи законодавче регулювання продовольчої безпеки, описують особливості проекту Закону України «Про продовольчу безпеку України», який визначає правові, економічні, соціальні, екологічні та організаційні засади державної політики в сфері формування продовольчої безпеки України [3, с. 9–13]. М. М. Бабич, досліджуючи нормативно-правове поле регулювання продовольчої безпеки в країнах Європейського Союзу, визначає три основні взаємодоповнюючі рівні законодавчої діяльності з реалізації право на харчування на національному рівні, а також проводить порівняльний аналіз законодавчих ініціатив країн-членів ЄС [4, с. 41–46]. Іншими науковцями зосереджено увагу на законодавстві, що регулює питання формування належного рівня доходів населення [5, с. 78–87] та оплати праці [6, с. 137–147]. Загалом у працях вчених висвітлено та розв'язано ряд важливих проблем законодавчого регулювання окремих питань продовольчої безпеки, проте комплексне дослідження нормативно-правового забезпечення економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині регулювання доходів населення на сьогодні відсутнє та потребує проведення систематизованого аналізу для виявлення тенденцій та проблемних місць, що потребують удосконалення.

Мета статті – проведення комплексного систематизованого дослідження нормативно-правового забезпечення економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині регулювання доходів населення із застосування елементів SWOT аналізу для виявлення тенденцій та проблемних місць у законодавчій базі, що потребують удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Стан продовольчої безпеки у світі тісно пов'язаний з економічним розвитком країн, рівнем доходів населення, політичною стабільністю та соціальними програмами, що впливають на наявність та доступність продовольства. Країни з високим ВВП на душу населення, такі як Фінляндія, Франція, Канада, США, Японія, та Австралія, мають високий рівень продовольчої безпеки, оскільки високі доходи забезпечують широкий доступ до різноманітних та якісних продуктів харчування. Найбільші показники економічної доступності продовольства також належать цим країнам, зокрема у Австралії даний показник становить 93,3, у Фінляндії – 91,9%, а Франції – 91,3% при обсязі ВВП більше 60 тис.дол. та мінімальному розмірі заробітної плати понад 1500 дол. Водночас, у країнах з низьким ВВП, де значна частина населення живе за межею бідності, продовольча безпека залишається серйозною проблемою, спричиняючи недоїдання та голод, де показник економічної доступності продовольства знаходиться в межах 35% при рівні ВВП 5 тис.дол. і нижче, а розмір мінімальної заробітної плати не перевищує 200 дол. (рис. 1).

Величина даних показників багато в чому залежить від розвитку державного управління та заходів уряду щодо рівня життя населення, і зокрема від якості та ефективності нормативно-правового забезпечення. Таким чином, для забезпечення продовольчої безпеки країнам необхідно вести відповідну державну політику, спрямовану не лише на забезпечення фізичної доступності продовольства, а й на зростання доходів та соціальний захист населення.

Дослідження нормативно-правового забезпечення економічного механізму державного управління продовольчою безпекою свідчить про наявність низки ухвалених документів спрямованих на встановлення, зміну або скасування відповідних норм права щодо забезпечення економічної доступності продовольства в Україні. У період до 2000 року уряд України зробив важливі кроки до регулювання доходів населення через індексацію та встановлення прожиткового мінімуму, проте існували значні виклики, що вимагали подальшого удосконалення та адаптації законодавства до тогочасних економічних умов (табл. 1).

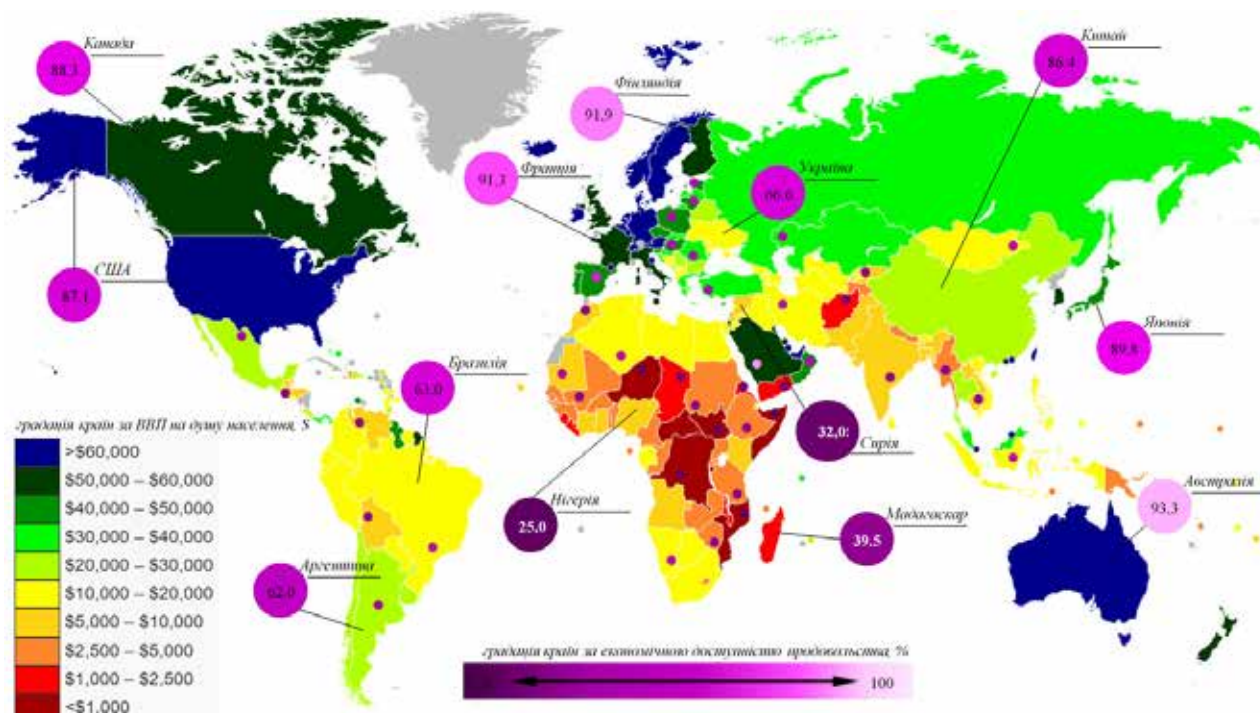

Рис. 1. Порівняльна картограма градації країн за ВВП на душу населення та економічною доступністю продовольства

Джерело: побудовано автором за даними [7; 8].

Аналізуючи законодавчу базу цього періоду варто зазначити, що серед сильних сторін було впровадження механізму індексації, що допомагало захищати реальні доходи населення від інфляції, а також встановлення чітких критеріїв для визначення прожиткового мінімуму, необхідного для забезпечення основних потреб, включаючи харчування. Такі підходи були важливими для підтримки купівельної спроможності та доступу до продовольства, а також сприяли плануванню соціальних виплат і допомоги.

Поряд із цим аналіз слабких сторін свідчить, що індексація відставала від реального рівня інфляції, що зменшувало її ефективність, а встановлені розміри прожиткового мінімуму часто не відповідали реальним потребам населення для забезпечення достатнього рівня життя, зокрема доступу до якісного харчування. Основними загрозами характерними для економіки того часу були високий рівень інфляції та економічні кризи, що швидко

Таблиця 1

Аналіз нормативно-правового забезпечення функціонування ЕМ ДУПБ у частині оптимізації доходів населення до 2000 року

Нормативно-правове забезпечення оптимізації доходів населення		Акценти SWOT аналізу
1	2	3
Закони:	Про індексацію грошових доходів населення. Закон України від 03.07.1991 № 1282-ХІІ Про проект Закону Української РСР про індексацію грошових доходів населення. Постанова Верховної Ради Української РСР від 28.06.1991 № 1276-ХІІ Про порядок введення в дію Закону Української РСР «Про індексацію грошових доходів населення». Постанова Верховної Ради Української РСР від 03.07.1991 № 1283-ХІІ Про прожитковий мінімум. Закон України від 15.07.1999 № 966-ХІV Про затвердження прожиткового мінімуму на 2000 рік. Закон України від 05.10.2000 № 2025-Ш	Strengths: – захист доходів населення; – визначення прожиткового мінімуму Weaknesses: – невідповідність реальній інфляції; – невідповідність прожиткового мінімуму Opportunities: – оновлення законодавства; – збільшення соціального захисту Threats: – економічна нестабільність; – затримки у законодавчому регулюванні

1	2	3
<p>Постанови:</p>	<p>Про проект Закону України про внесення змін і доповнень до Закону Української РСР «Про індексацію грошових доходів населення». <i>Постанова Президії Верховної Ради України від 29.09.1992 № 2650-XII</i></p> <p>Про тимчасове припинення індексації грошових доходів населення. <i>Декрет Кабінету Міністрів України від 09.12.1992 № 7-92</i></p> <p>Про проект Закону України про визнання таким, що втратив чинність, Декрет Кабінету Міністрів України від 9 грудня 1992 року N 7-92 «Про тимчасове припинення індексації грошових доходів населення». <i>Постанова Президії Верховної Ради України від 12.11.1993 № 3583-XII</i></p> <p>Про зауваження Президента України до Закону України «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України з метою збільшення доходів бюджету і посилення соціального захисту населення». <i>Постанова Президії Верховної Ради України від 10.07.1995 № 443/95-ПВ</i></p> <p>Про повторні зауваження Президента України до Закону України «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України з метою збільшення доходів бюджету і посилення соціального захисту населення». <i>Постанова Президії Верховної Ради України від 18.09.1995 № 502/95-ПВ</i></p> <p>Про повторні зауваження Президента України до Закону України «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України з метою збільшення доходів бюджету і посилення соціального захисту населення». <i>Постанова Верховної Ради України від 03.10.1995 № 351/95-ВР</i></p> <p>Про Декрет Кабінету Міністрів України від 9 грудня 1992 року «Про тимчасове припинення індексації грошових доходів населення». <i>Постанова Верховної Ради України від 21.11.1996 № 535/96-ВР</i></p> <p>Про проект Закону України про внесення змін до Закону Української РСР «Про індексацію грошових доходів населення». <i>Постанова Верховної Ради України від 24.01.1997 № 29/97-ВР</i></p> <p>Про індексацію грошових доходів населення. <i>Постанова Верховної Ради України від 03.12.1998 № 292-XIV</i></p> <p>Про порушення Кабінетом Міністрів України законодавства в ході проведення індексації грошових доходів населення. <i>Постанова Верховної Ради України від 16.06.1999 № 747-XIV</i></p> <p>Про повернення на доопрацювання проекту Закону України про зупинення темпів розширення населення України за рівнем доходів. <i>Постанова Верховної Ради України від 17.11.1999 № 1230-XIV</i></p> <p>Про основні напрями бюджетної політики на 2000 рік (бюджетна резолюція). <i>Постанова Верховної Ради України від 01.07.1999 № 795-XIV</i></p> <p>Про повернення на доопрацювання проекту Закону України про прожитковий мінімум. <i>Постанова Верховної Ради України від 25.03.1999 № 562-XIV</i></p> <p>Про прийняття за основу проекту Закону України про прожитковий мінімум. <i>Постанова Верховної Ради України від 15.06.1999 № 736-XIV</i></p> <p>Про науково-громадську експертизу набору продуктів харчування, набору непродовольчих товарів і набору послуг для встановлення прожиткового мінімуму. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 24.09.1999 № 1767</i></p> <p>Про включення до порядку денного засідання Верховної Ради України питання про затвердження прожиткового мінімуму на 2000 рік. <i>Постанова Верховної Ради України від 21.12.1999 № 1320-XIV</i></p> <p>Про прийняття за основу проекту Закону України про встановлення прожиткового мінімуму на 2000 рік. <i>Постанова Верховної Ради України від 13.07.2000 № 1871-III</i></p>	<p>Strengths:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розвиток нормативно-правової бази для індексації; – корекція прожиткового мінімуму <p>Weaknesses:</p> <ul style="list-style-type: none"> – обмеження та призупинення індексації; – інституційні затримки та складності в ухваленні нормативно-правових актів <p>Opportunities:</p> <ul style="list-style-type: none"> – критичний аналіз і доопрацювання нормативно-правових актів; – розробка обґрунтованих методик для встановлення прожиткового мінімуму <p>Threats:</p> <ul style="list-style-type: none"> – політична нестабільність; – глобальні та внутрішні економічні кризи
	<p>Про хід виконання Постанови Верховної Ради України від 16 червня 1999 року «Про порушення Кабінетом Міністрів України законодавства в ході проведення індексації грошових доходів населення». <i>Постанова Верховної Ради України від 05.10.2000 № 2014-III</i></p>	

1	2	3
Укази, розпорядження:	<p>Про індексацію грошових доходів населення в 1 кварталі 1992 року. <i>Указ Президента України від 28.02.1992 № 112</i></p> <p>Про Основні напрями політики щодо грошових доходів населення України. <i>Указ Президента України від 07.08.1999 № 969/99</i></p> <p>Про розроблення тимчасового механізму регулювання доходів окремих груп населення Донбасу та Кривбасу на липень і серпень 1992 року. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.06.1992 № 364-р</i></p>	<p>Strengths:</p> <ul style="list-style-type: none"> – пряме регулювання індексації; – стратегічне планування <p>Weaknesses:</p> <ul style="list-style-type: none"> – тимчасовий характер регулювань; – відсутність конкретики <p>Opportunities:</p> <ul style="list-style-type: none"> – оновлення механізмів; – адаптація до економічних умов <p>Threats:</p> <ul style="list-style-type: none"> – економічна нестабільність; – політичні ризики
Накази:	<p>Про внесення змін і доповнень до Положення про порядок призначення і виплати щомісячної цільової грошової допомоги на прожиття непрацездатним громадянам з мінімальними доходами, затвердженого наказом Міністерства соціального захисту населення, Міністерства праці, Міністерства фінансів України від 26 червня 1993 р. N 84/41/13-306. <i>Мінсоцзахист, Мінпраці України (до1997р.), Мінфін України; Наказ від 28.10.1994 № 190/60/13-306</i></p> <p>Про внесення змін і доповнень до «Положення про порядок призначення і виплати щомісячної цільової грошової допомоги на прожиття непрацездатним громадянам з мінімальними доходами», затвердженого наказом Міністерства соціального захисту населення, <i>Мінсоцзахист; Наказ від 29.12.1994 № 225/69/13-306</i></p> <p>Про внесення змін і доповнень до «Положення про порядок призначення і виплати щомісячної цільової грошової допомоги на прожиття непрацездатним громадянам з мінімальними доходами», затвердженого наказом Міністерства соціального захисту населення, Міністер. <i>Мінсоцзахист; Наказ від 24.01.1995 № 13/7/13-306</i></p> <p>Про внесення змін і доповнень до Положення про порядок призначення і виплати щомісячної цільової грошової допомоги на прожиття непрацездатним громадянам з мінімальними доходами, затвердженого наказом Міністерства соціального захисту населення, <i>Мінсоцзахист, Мінпраці України (до1997р.), Мінфін України; Наказ від 20.06.1995 № 83/36/13-306</i></p> <p>Про затвердження Методики визначення прожиткового мінімуму на одну особу та для осіб, які відносяться до основних соціальних і демографічних груп населення. <i>Мінпраці України, Мінекономіки, Держкомстат України; Наказ, Методика від 17.05.2000 № 109/95/157</i></p>	<p>Strengths:</p> <ul style="list-style-type: none"> – оперативне реагування на соціальні потреби; – покращення економічної доступності продовольства для вразливих верств населення <p>Weaknesses:</p> <ul style="list-style-type: none"> – бюрократичність процедур призначення та виплати допомоги; – обмеженість бюджетних ресурсів <p>Opportunities:</p> <ul style="list-style-type: none"> – покращення цільового розподілу ресурсів; – розширення соціального захисту <p>Threats:</p> <ul style="list-style-type: none"> – знецінення розмірів виплат; – політичні та економічні коливання

*сформовано на основі проведеного дослідження за даними [9].

знецінювали ефекти індексації. Окрім цього несвоєчасне оновлення законодавчих норм щодо індексації та прожиткового мінімуму призводило до зниження рівня життя населення, що негативно відображалось на рівні економічної доступності продовольства. Покращення законодавства варто було скеровувати у напрямку адаптації законодавчих норм до економічних умов з метою підвищення ефективності захисту доходів, підвищення прожиткового мінімуму, з урахуванням реальних потреб населення в харчуванні та інших основних витратах, а також поліпшення механізмів індексації.

Аналіз нормативно-правового забезпечення функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині оптимізації доходів населення за період з 2001 року до 2010 року свідчить про наявність сильних сторін у вигляді адаптації до економічних умов, зокрема через щорічне встановлення прожиткового мінімуму та закріплення розміру мінімальної заробітної плати на рівні прожиткового мінімуму для працездатних осіб, що сприяло зростанню доходів населення. Поряд із цим регулярне збільшення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати призводило до інфляційного тиску, без врахування реальної продуктивності праці, а процес ухвалення змін до законодавства мав дещо повільніші темпи порівняно із швидкими змінами в економіці, що свідчило про наявність слабких сторін нормативно-правового забезпечення. Окрім цього, незважаючи на збільшення мінімальної заробітної плати, через прискорені темпи зростання вартості життя відбувалося зростання рівня бідності населення, а високі вимоги до бюджету країни для покриття збільшених соціальних виплат, загрожували дефіцитом бюджету. Відтак цей період характеризується спробами уряду оптимізувати доходи населення через законодавче регулювання прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати. (табл. 2).

Аналіз нормативно-правового забезпечення функціонування ЕМ ДУПБ у частині оптимізації доходів населення з 2001 року до 2010 року

Нормативно-правове забезпечення оптимізації доходів населення		Акценти SWOT аналізу
1	2	3
Закони:	<p>Про затвердження прожиткового мінімуму на 2001 рік. <i>Закон України від 22.03.2001 № 2330-III</i></p> <p>Про затвердження прожиткового мінімуму на 2002 рік. <i>Закон України від 15.11.2001 № 2780-III</i></p> <p>Про внесення зміни до Закону України «Про індексацію грошових доходів населення». <i>Закон України від 07.02.2002 № 3027-III</i></p> <p>Про прожитковий мінімум на 2003 рік. <i>Закон України від 28.11.2002 № 247-IV</i></p> <p>Про внесення змін до Закону України «Про індексацію грошових доходів населення». <i>Закон України від 06.02.2003 № 491-IV</i></p> <p>Про затвердження прожиткового мінімуму на 2004 рік. <i>Закон України від 11.05.2004 № 1704-IV</i></p> <p>Про затвердження прожиткового мінімуму на 2005 рік. <i>Закон України від 19.10.2004 № 2089-IV</i></p> <p>Про внесення змін до Закону України «Про прожитковий мінімум». <i>Закон України від 16.06.2005 № 2661-IV</i></p> <p>Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення мінімальної заробітної плати на рівні прожиткового мінімуму для працездатних осіб. <i>Закон України від 14.12.2006 № 466-V</i></p> <p>Про внесення зміни до статті 5 Закону України «Про прожитковий мінімум». <i>Закон України від 12.02.2008 № 122-VI</i></p> <p>Про встановлення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати. <i>Закон України від 20.10.2009 № 1646-VI</i></p>	<p>Strengths:</p> <ul style="list-style-type: none"> – адаптація соціальних стандартів до економічних умов; – законодавче закріплення прямого зв'язку мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму <p>Weaknesses:</p> <ul style="list-style-type: none"> – інфляційний тиск; – затримки в адаптації <p>Opportunities:</p> <ul style="list-style-type: none"> – гнучкість у визначенні прожиткового мінімуму; – покращення механізмів соціального захисту <p>Threats:</p> <ul style="list-style-type: none"> – високі вимоги до бюджету країни; – ризик зростання рівня бідності
Постанови:	<p>Про прийняття за основу проекту Закону України про затвердження прожиткового мінімуму на 2001 рік. <i>Постанова Верховної Ради України від 22.02.2001 № 2277-III</i></p> <p>Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Закону України «Про індексацію грошових доходів населення». <i>Постанова Верховної Ради України від 20.09.2001 № 2713-III</i></p> <p>Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Закону України «Про індексацію грошових доходів населення». <i>Постанова Верховної Ради України від 20.09.2001 № 2714-III</i></p> <p>Про прийняття за основу проекту Закону України про затвердження прожиткового мінімуму на 2002 рік. <i>Постанова Верховної Ради України від 20.09.2001 № 2723-III</i></p> <p>Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Кодексу законів про працю України та Закону України «Про оплату праці» (щодо запровадження мінімальної погодинної зарплати). <i>Постанова Верховної Ради України від 12.09.2002 № 135-IV</i></p> <p>Про затвердження Порядку проведення індексації грошових доходів населення. <i>Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 17.07.2003 № 1078</i></p> <p>Про прийняття за основу проекту Закону України про затвердження прожиткового мінімуму на 2003 рік. <i>Постанова Верховної Ради України від 21.11.2002 № 224-IV</i></p> <p>Про представників від центральних органів виконавчої влади в експертній комісії для проведення науково-громадської експертизи набору продуктів харчування, набору непродовольчих товарів і набору послуг для встановлення прожиткового мінімуму. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 02.06.2004 № 722</i></p> <p>Про підвищення рівня забезпечення прожиткового мінімуму для призначення допомоги окремим категоріям громадян. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 17.11.2004 № 1537</i></p> <p>Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Закону України «Про прожитковий мінімум». <i>Постанова Верховної Ради України від 01.02.2005 № 2393-IV</i></p> <p>Про внесення змін до Порядку проведення індексації грошових доходів населення. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 17.05.2006 № 690</i></p> <p>Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо встановлення мінімальної заробітної плати на рівні прожиткового мінімуму для працездатних осіб). <i>Постанова Верховної Ради України від 03.10.2006 № 196-V</i></p>	<p>Strengths:</p> <ul style="list-style-type: none"> – активна законодавча діяльність; – постійне оновлення прожиткового мінімуму <p>Weaknesses:</p> <ul style="list-style-type: none"> – відсутність системного підходу; – бюрократія та затримки впровадження <p>Opportunities:</p> <ul style="list-style-type: none"> – удосконалення механізмів прийняття і реалізації; – підвищення соціальних стандартів <p>Threats:</p> <ul style="list-style-type: none"> – обмежені бюджетні ресурси; – ризик посилення інфляції

1	2	3
	<p>Про перегляд прожиткового мінімуму та розміру мінімальної заробітної плати у 2007 році. <i>Постанова Верховної Ради України від 22.12.2006 № 518-V</i></p> <p>Про внесення змін до Порядку проведення індексації грошових доходів населення. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2007 № 913</i></p> <p>Про внесення змін до Порядку проведення індексації грошових доходів населення. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 12.03.2008 № 170</i></p> <p>Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2009 рік» (щодо розмірів прожиткового мінімуму та розміру мінімальної заробітної плати). <i>Постанова Верховної Ради України від 25.06.2009 № 1555-VI</i></p> <p>Про прийняття за основу проекту Закону України про встановлення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати. <i>Постанова Верховної Ради України від 06.10.2009 № 1625-VI</i></p> <p>Про визначення та застосування мінімальної заробітної плати в погодинному розмірі. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 05.05.2010 № 330</i></p> <p>Про внесення зміни до пункту 2 Порядку проведення науково-громадської експертизи набору продуктів харчування, набору непродовольчих товарів і набору послуг для встановлення прожиткового мінімуму і визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України. <i>Постанова Кабінету Міністрів України; Перелік від 16.06.2010 № 444</i></p>	
<p>Накази, розпорядження, листи:</p>	<p>Про внесення змін до Методики визначення прожиткового мінімуму на одну особу та для осіб, які відносяться до основних соціальних і демографічних груп населення. <i>Мінпраці України, Мінекономіки (з 2005 р.), Держкомстат України; Наказ від 11.10.2005 № 317/333/301</i></p> <p>Щодо порядку встановлення мінімальної заробітної плати на рівні прожиткового мінімуму для працездатних осіб. <i>Лист Міністерства юстиції України від 24.01.2009 № 15919-0-33-08-21</i></p> <p>Про затвердження плану заходів щодо детінізації доходів та відносин у сфері зайнятості населення. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України; План, Заходи від 02.03.2010 № 359-р</i></p> <p>Щодо надання роз'яснення стосовно дати застосування прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати у розмірі, визначеному Законом України від 6 листопада 2009 року N 1715-VI «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2009 рік»». <i>Лист Міністерства юстиції України від 26.01.2010 № 20407-0-33-09-21</i></p> <p>Щодо надання роз'яснення стосовно розміру прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати з 1 січня 2010 року. <i>Лист Міністерства юстиції України від 11.02.2010 № 20-0-33-10-21</i></p>	<p>Strengths: – деталізація методик; – конкретизація процедур</p> <p>Weaknesses: – обмежений вплив;</p> <p>Opportunities: – поліпшення механізмів контролю</p> <p>Threats: – неузгодженість окремих пунктів нормативно-правового забезпечення</p>

*сформовано на основі проведеного дослідження за даними [9].

Варто звернути увагу на значну кількість постанов, що з одного боку свідчить про активну роботу уряду над регулюванням доходів населення та прожиткового мінімуму, а з іншого їх детальний аналіз вказує на відсутність системного підходу, оскільки багато постанов цього періоду мали тимчасовий характер і зосереджувались на окремих аспектах, не завжди формуючи комплексний підхід до регулювання доходів. Окрім цього процес прийняття за основу та внесення змін до проектів законів супроводжувалося бюрократичними процедурами та затримками, що уповільнювало впровадження необхідних регулювань. Удосконалення механізмів прийняття і реалізації постанов мало б забезпечити більшу ефективність і швидкість реагування на зміни в економіці, проте обмежені бюджетні ресурси та економічні труднощі блокували можливості уряду щодо підвищення соціальних стандартів.

Діючи у цей період накази та розпорядження були орієнтовані на деталізацію методик, зокрема Наказ № 317/333/301 про внесення змін до «Методики визначення прожиткового мінімуму» дозволяв детальніше враховувати потреби різних груп населення, а також поліпшенні механізмів контролю, зокрема щодо детінізації доходів (Розпорядження Кабінету Міністрів України № 359-р від 02.03.2010 «Про затвердження плану заходів щодо детінізації доходів та відносин у сфері зайнятості населення»), що сприяло підвищенню ефективності збору податків і, відповідно, забезпеченню соціальних гарантій.

Нормативно-правова база функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у частині оптимізації доходів населення у 2011–2023 роках відображає спроби уряду вдосконалити процедури визначення прожиткового мінімуму та підходи до детінізації доходів (табл. 3).

Аналіз нормативно-правового забезпечення функціонування ЕМ ДУПБ у частині оптимізації доходів населення з 2011 року до 2023 року

Нормативно-правове забезпечення оптимізації доходів населення		Акценти SWOT аналізу
1	2	3
Постанови:	<p>Про повернення на доопрацювання проекту Закону України про внесення змін до Закону України «Про прожитковий мінімум» щодо порядку затвердження прожиткового мінімуму. <i>Постанова Верховної Ради України від 20.09.2011 № 3762-VI</i></p> <p>Про внесення змін до Порядку проведення індексації грошових доходів населення. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 13.06.2012 № 526</i></p> <p>Про внесення змін до Порядку проведення індексації грошових доходів населення. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 29.01.2014 № 36</i></p> <p>Про внесення змін до Порядку проведення індексації грошових доходів населення. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2016 № 836</i></p> <p>Про внесення змін до пункту 2 Порядку проведення індексації грошових доходів населення. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 18.10.2017 № 782</i></p> <p>Про внесення змін до Порядку проведення індексації грошових доходів населення. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2018 № 141</i></p> <p>Про внесення змін до пункту 2 Порядку проведення науково-громадської експертизи набору продуктів харчування, набору непродовольчих товарів і набору послуг для встановлення прожиткового мінімуму. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 30.01.2019 № 49</i></p> <p>Про проведення парламентських слухань на тему: «Проблеми формування прожиткового мінімуму в Україні». <i>Постанова Верховної Ради України від 03.10.2019 № 150-IX</i></p> <p>Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Проблеми формування прожиткового мінімуму в Україні». <i>Постанова Верховної Ради України; Рекомендації від 19.05.2020 № 620-IX</i></p> <p>Про внесення змін до Порядку проведення науково-громадської експертизи набору продуктів харчування, набору непродовольчих товарів і набору послуг для встановлення прожиткового мінімуму. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.2020 № 970</i></p> <p>Про повернення на доопрацювання проекту Постанови Верховної Ради України про звернення до Кабінету Міністрів України щодо забезпечення норм чинного законодавства України у частині встановлення посадового окладу педагогічного працівника (дошкільної освіти, загальної середньої освіти, професійної освіти, позашкільної освіти, фахової передвищої освіти, вищої освіти) найнижчої кваліфікаційної категорії в розмірі трьох мінімальних заробітних плат. <i>Постанова Верховної Ради України від 19.02.2021 № 1275-IX</i></p> <p>Про внесення змін до Порядку проведення індексації грошових доходів населення. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 31.03.2021 № 278</i></p> <p>Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання питань формування прожиткового мінімуму та створення передумов для його підвищення. <i>Постанова Верховної Ради України від 02.06.2021 № 1507-IX</i></p> <p>Про внесення змін до Порядку проведення індексації грошових доходів населення. <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2021 № 1141</i></p>	<p>Strengths:</p> <ul style="list-style-type: none"> – оновлення механізмів індексації; – забезпечення соціального захисту <p>Weaknesses:</p> <ul style="list-style-type: none"> – затримка у реалізації; – обмеженість охоплення <p>Opportunities:</p> <ul style="list-style-type: none"> – покращення соціальної справедливості; – адаптація до змін у економіці <p>Threats:</p> <ul style="list-style-type: none"> – недостатність фінансування; – наростання інфляційного тиску
Накази, розпорядження:	<p>Про внесення змін до плану заходів щодо детінізації доходів та відносин у сфері зайнятості населення. <i>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.06.2012 № 405-р</i></p> <p>Про внесення змін до Методики визначення прожиткового мінімуму на одну особу та для осіб, які відносяться до основних соціальних і демографічних груп населення. <i>Мінсоцполітики України, Мінекономрозвитку України, Держстат України; Наказ від 13.01.2014 № 16/20/8</i></p> <p>Про затвердження Методики визначення прожиткового мінімуму. <i>Мінсоцполітики України, Мінагрополітики України, Держстат України; Наказ, Методика від 03.02.2017 № 178/147/31</i></p>	<p>Strengths:</p> <ul style="list-style-type: none"> – удосконалення методик; – детінізація доходів <p>Weaknesses:</p> <ul style="list-style-type: none"> – обмеженість охоплення; – бюрократична складність <p>Opportunities:</p> <ul style="list-style-type: none"> – адаптація до економічних змін; – підвищення ефективності соціальної політики <p>Threats:</p> <ul style="list-style-type: none"> – економічні коливання; – ризик неврахування реальних потреб населення

*сформовано на основі проведеного дослідження за даними [9]

Напрями удосконалення нормативно-правового забезпечення економічного механізму державного управління продовольчою безпекою у контексті економічної доступності продовольства через оптимізацію доходів населення, необхідно базувати на засадах відкритості, гнучкості та сталості. Серед першочергових завдань необхідність розробки комплексу заходів, спрямованих на оптимізацію доходів населення, що включає підвищення мінімальної заробітної плати, вдосконалення системи оподаткування, соціальні трансферти для вразливих груп населення, встановлення мінімальної заробітної плати на рівні, що забезпечує адекватний стандарт життя, та заохочення бізнесу до підвищення заробітних плат за рахунок податкових стимулів. Поряд із цим важливо забезпечити можливість швидкої адаптації законодавства до змін в економічному середовищі та соціально-економічних викликів. Іншим важливим завданням є необхідність розробки та законодавчого закріплення процедур моніторингу та оцінювання ефективності нормативно-правових актів, що регулюють питання економічної доступності продовольства.

Важливим при цьому є підвищення прозорості та відповідальності через публічний доступ до інформації. Забезпечення вільного та відкритого доступу до інформації про моніторинг та оцінювання ефективності нормативно-правових актів, а також до даних про стан продовольчої безпеки в країні, дозволить створити механізми для ефективного залучення громадськості та експертного середовища до процесу формування, моніторингу та аналізу політики у сфері продовольчої безпеки.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Підтримка та розвиток економічного механізму державного управління продовольчою безпекою є ключовим аспектом забезпечення доступності харчування для всіх верств населення. Врахування взаємозв'язку між рівнем доходів населення та продовольчою безпекою, а також адаптація до глобальних викликів, є важливими факторами під час формування ефективної державної політики в цій сфері. Аналіз взаємозв'язку доходів населення із рівнем продовольчої безпеки дозволив побудувати порівняльну картограму градації країн за ВВП на душу населення та економічною доступністю продовольства. У ході аналізу виявлено, що найбільші показники економічної доступності продовольства належать Австралії (93,3), Фінляндії (91,9%) та Франції (91,3%) при обсязі ВВП більше 60 тис.дол. та мінімальному розмірі заробітної плати понад 1500 дол., а найменші Сирії (32%) та Нігерії (25%) при рівні ВВП 5 тис.дол. і розмірі мінімальної заробітної плати менше 200 дол. Проведено SWOT-аналіз нормативно-правового забезпечення у розрізі трьох часових періодів та видів законодавчих документів. Серед основних слабких сторін та загроз виявлено невідповідність індексації реальній інфляції, невідповідність прожиткового мінімуму, економічну нестабільність, затримки у законодавчому регулюванні, бюрократичність процедур, обмеженість бюджетних ресурсів, затримки в адаптації, неврахування реальних потреб населення.

Запропоновано напрями удосконалення нормативно-правового забезпечення, зокрема серед першочергових завдань виділено необхідність розробки комплексу заходів, спрямованих на оптимізацію доходів населення, що включає підвищення мінімальної заробітної плати, вдосконалення системи оподаткування, соціальні трансферти для вразливих груп населення, встановлення мінімальної заробітної плати на рівні, що забезпечує адекватний стандарт життя, та заохочення бізнесу до підвищення заробітних плат за рахунок податкових стимулів. Враховуючи відсутність законодавчого закріплення процедури моніторингу, запропоновано особливу увагу приділити створенню комплексної та інтегрованої системи моніторингу, що дозволить не тільки відслідковувати стан реалізації нормативно-правових актів, але й оцінювати їх вплив на продовольчу безпеку та економічне благополуччя населення.

Список використаних джерел:

1. Ольховська А. М., Білоусов Є. М. Нормативно-правове забезпечення продовольчої безпеки в умовах правового режиму воєнного стану (постановка проблеми). *Право та інновації* № 2 (38) 2022. С. 27–34. URL: <https://openarchive.nure.ua/items/5d64bcbd-764c-4f19-a38f-b3ef76cbcb6d>
2. Курман Т. В. Агробізнес та продовольча безпека: загрози та проблеми правового забезпечення в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*, (3), 2022. С. 122–126. URL : <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/264923>
3. Скидан О.В., Микитюк В.М., Ковальчук О.Д. Законодавче регулювання продовольчої безпеки. Розробити та обґрунтувати стратегічні напрями і пріоритети формування конкурентоспроможного аграрного сектора економіки Північно-Західного регіону України : проміжний звіт з наук.-дослід. теми. Житомир : ЖНАЕУ, С. 9–13. URL: <http://ir.polissiauniver.edu.ua/handle/123456789/5396>
4. Бабич М. М. Нормативно-правове регулювання продовольчої безпеки в країнах Європейського союзу. *Молодий вчений*, (1 (1)), 2015. С. 41–46. URL : <http://surl.li/rjwqt>
5. Губін К. Головні напрями правової економіки у сфері формування та регулювання доходів населення в Україні. *Економічна теорія та право*, 4(23), 2015. С. 78–87. URL: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=615541>
6. Шимановська Р. Нормативно-правове забезпечення державних механізмів регулювання оплати праці. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президенті України*, (1). С. 137–147. URL: <http://surl.li/rjwqv>

7. Global Food Security Index 2022. Economist impact. URL: <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/explore-countries/finland>
8. The world bank. IBRD IDA. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>
9. Верховна Рада України. Офіційний вебпортал парламенту України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>

References:

1. Olkhovska, A. M. and Bilousov, Ye. M. (2022), “Normatyvno-pravove zabezpechennia prodovolchoi bezpeky v umovakh pravovoho rezhymu viinnoho stanu (postanovka problemy)” [Regulatory and legal support of food security under the legal regime of martial law (problem statement)], *Pravo ta innovatsii [Law and Innovations]*, no. 2(38), pp. 27–34. Available at: <https://openarchive.nure.ua/items/5d64bcdb-764c-4f19-a38f-b3ef76cbb6d> [in Ukrainian]
2. Kurman, T. V. (2022), “Ahrobiznes ta prodovolcha bezpeka: zahrozy ta problemy pravovoho zabezpechennia v umovakh viinnoho stanu” [Agribusiness and food security: threats and problems of legal support in conditions of martial law], *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo [Analytical and Comparative Jurisprudence]*, no. 3, pp. 122–126. Available at: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/264923> [in Ukrainian]
3. Skydan, O. V., Mykytiuk, V. M., and Kovalchuk, O. D. (2011), “Zakonodavche rehuliuвання prodovolchoi bezpeky. Rozrobyty ta obhruntyvaty stratehichni napriamy i priorityety formuvannia konkurentospromozhnogo aharnoho sektoru ekonomiky Pivnichno-Zakhidnoho rehionu Ukrainy: promizhnyi zvit z nauk.-doslid. temy” [Legislative regulation of food security. To develop and justify strategic directions and priorities of forming a competitive agricultural sector of the economy of the North-Western region of Ukraine: interim report on scientific research topic], Zhytomyr: ZhNAEU, pp. 9–13. Available at: <http://ir.polissiauniver.edu.ua/handle/123456789/5396> [in Ukrainian]
4. Babych, M. M. (2015), “Normatyvno-pravove rehuliuвання prodovolchoi bezpeky v krainakh Yevropeiskoho soiuzu” [Regulatory and legal regulation of food security in the European Union countries], *Molodyi vchenyi [Young Scientist]*, no. 1(1), pp. 41–46. Available at: <http://surl.li/rjwqt> [in Ukrainian]
5. Hubin, K. (2015), “Holovni napriamy pravovoi ekonomiky u sferi formuvannia ta rehuliuвання dokhodiv naselennia v Ukraini” [Main directions of legal economy in the field of formation and regulation of population incomes in Ukraine], *Ekonomichna teoriia ta pravo [Economic Theory and Law]*, no. 4(23), pp. 78–87. Available at: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=615541> [in Ukrainian]
6. Shymanovska, R. (2010), “Normatyvno-pravove zabezpechennia derzhavnykh mekhanizmv rehuliuвання oplaty pratsi” [Regulatory and legal support of state mechanisms of wage regulation], *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii derzhavnogo upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy [Collection of scientific works of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine]*, no. 1, pp. 137–147. Available at: <http://surl.li/rjwqv> [in Ukrainian]
7. Global Food Security Index 2022. Economist impact. Available at: <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/explore-countries/finland>
8. The world bank. IBRD IDA. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>
9. Verkhovna Rada of Ukraine. Zakonodavstvo Ukrainy [Legislation of Ukraine], *Official web portal of the Parliament of Ukraine*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>.